

Stockholm den 19 juni 2025

Socialdepartementet

Regeringskansliet

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sf@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper (SOU 2025:53)

Dnr: S2025/00911

Avsändare: Sociala Missionen

1 Sammanfattning

Sociala Missionen avstyrker de föreslagna förändringarna i SOU 2025:53.

Sociala Missionens erfarenhet visar att många nyanlända barnfamiljer redan lever på eller under en skälig levnadsnivå. Vi ser med stor oro på att betänkandets förslag, om de genomförs, kommer innebära en oproportionerlig försämring av nyanländas levnadsvillkor, i synnerhet barns, och kraftigt försämma det sociala skyddsnätet. Förslagen kan inte anses förenliga med Sveriges internationella åtaganden, särskilt barnkonventionen.

Sociala Missionen är starkt kritiska till att personer som fått skydd på grund av synnerligen ömmande omständigheter eller verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen inte ska likabehandlas.

Sociala Missionen ser vidare med oro på att förslagen kommer leda till rättsosäkerhet och ansvarsförskjutning, från det allmänna till civilsamhället, när personer och familjer i behov av samhällets stöd inte längre kommer att få grundläggande ekonomiska rättigheter tillgodosedda.

2 Om Sociala Missionen

Sociala Missionen är en allmännyttig ideell förening med förankring i Equmeniakyrkan med ett 40-tal medlemsförsamlingar inom region Stockholm. Sociala Missionen arbetar för att människor i utsatta livssituationer ska kunna tillvarata sina rättigheter inom socialjuridiska frågor, äldre frågor och flyktingfrågor. Vi arbetar för att människor ska få

ett ökat inflytande och makt över sina liv och för att inge människor hopp. Vägledande i arbetet är FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna och FN:s barnkonvention.

Sociala Missionen har tagit del av SOU 2025:53 och vill med detta yttrande bidra med ett underlag inför det slutgiltiga ställningstagandet utifrån den kunskap vi som organisation har fått i mötet med personer och familjer som blir direkt berörda av de förslag som ges i utredningen.

2.1 Några utgångspunkter

Sociala Missionens utgångspunkt är i första hand barnrättsperspektivet. Vår utgångspunkt är att om en barnfamilj bor i Sverige ska den ha rätt till bosättningsbaserade förmåner. Detta oavsett familjens status. Inget barn ska straffas för föräldrarnas val.

Sociala Missionen har gett råd och stöd till nyanlända sedan 1980-talet. Vi har hela tiden mött personer som vill komma in i sitt nya samhälle, arbeta och göra rätt för sig. Vi har inte mött någon som vill komma hit för att "sko sig" på svenska bidrag. De kan säkert finnas, men att komma åt dem genom att göra det sämre för dem som vill göra rätt för sig är orimligt och inhumant.

Sociala Missionen vill påpeka att den omständigheten att det för närvarande pågår flera andra lagstiftningsprocesser som berör samma målgrupp gör det svårt att överblicka och analysera vilka sammantagna konsekvenser förslagen kan få om de genomförs.

3 Analys

3.1 Bristande barnrättsperspektiv

Av betänkandet framgår att cirka 60 000 barn berörs om kvalificering till bosättningsreglerad socialförsäkring införs. Om kvalificering till ekonomiskt bistånd införs berörs cirka 3 200 barn. Dessa barn lever i Sverige och har samma grundläggande behov som andra barn, men ska enligt betänkandet exkluderas från ekonomiskt stöd på grund av migrationsstatus. Genom detta hotas barns rättigheter såsom icke-diskriminering, social trygghet och skälig levnadsstandard, vilket varken kan anses vara förenligt med barnkonventionen eller Sveriges övriga konventionsåtaganden. Betänkandet saknar analys av konsekvenserna för de barn som drabbas. Den långa kvalificeringstiden, upp till fem år, leder i praktiken till en villkorad barndom, där grundläggande rättigheter görs beroende av föräldrars arbetsmarknadsanknytning eller rättsliga status.

Sociala Missionen ser med stor oro på att förslagen riskerar få en oproportionerligt negativ inverkan för nyanlända barnfamiljer, som enligt vår erfarenhet i många fall redan lever i utsatta situationer. Genom att införa långa kvalificeringstider, för såväl socialförsäkringar som ekonomiskt bistånd, riskerar nyanlända familjer att under långa

perioder sakna ett ekonomiskt skyddsnät. Det ökar markant risken för barnfattigdom, försvårar integrationen och leder till social exkludering.

3.2 Ett i grunden ändrat skyddsnät

Sociala Missionen ser med stor oro på att förslagen i betänkandet förändrar det svenska välfärdssystemet i grunden. Grundläggande socialt stöd och samhällets yttersta skyddsnät villkoras för personer som har samma rätt att leva i Sverige och som har samma levnadsomkostnader som svenska medborgare. En analys över vilka konsekvenser detta kommer medföra för samhället saknas i betänkandet.

Även om förslagens konsekvenser är svåra att överblicka står det klart att de grupper som varken kvalificerar sig till socialförsäkring eller till ekonomiskt bistånd riskerar att hamna under skälig levnadsnivå under en lång tid.

3.3 I strid med den nya socialtjänstlagens intention

Sociala Missionen vill påpeka att betänkandet inte är förenligt med intentionerna i den nya socialtjänstlagen, där det förebyggande arbetet ska prägla hela socialtjänstens arbete. Att vissa grupper endast ska ha rätt till nödprovning flyttar fokus från förebyggande till reaktiva akutinsatser. Det riskerar att allvarligt skada barns grundläggande rättigheter och utveckling, är ineffektivt och riskerar att bli mer kostsamt i längden.

3.4 Tveksamma effekter för migrationstilldragning

Förslagen är framtagna för att minska tilldragningseffekten till Sverige. Det saknas stöd för att välfärd utgör någon stark pull-faktor och förslagens effekter är minst sagt tveksamma. Inte minst då de många lagändringarna de senaste åren drastiskt har minskat invandringen till Sverige. 2024 lämnades det in 9 634 nya asylansökningar i Sverige, en minskning med 23 procent från året innan. Det ställs höga ekonomiska krav (29 680 kronor per månad) för att få arbetstillstånd och höga krav på såväl ekonomi som bostad för anhöriginvandring. Den snabba lagändringstakten på migrationsområdet har gjort det svårt att överblicka dess konsekvenser. Klart är dock att invandringen kraftigt har minskat och att kraven för att bosätta sig i Sverige har ökat markant. Det finns inte stöd för att kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd skulle ha effekt för antalet invandrade till Sverige. Förslagen kommer däremot att leda till att personer som redan har rätt att leva i Sverige får det mycket svårare.

3.5 Ökat tryck på civilsamhället

Betänkandet pekar själv ut att förslagen kommer att leda till ökat tryck på civilsamhället när personer och familjer inte längre har rätt till stöd från det allmänna. Sociala Missionen ser med stor oro på den ansvarsförskjutningen.

3.6 Om kvalificering till socialförsäkringar

Sociala Missionen möter i vår verksamhet föräldrar som lever med konstant oro för hur de ska få en stabil boendesituation och ha råd med grundläggande inköp. Vår erfarenhet är att stressen leder till fysisk och psykisk ohälsa som försvagar människors förutsättningar att arbeta.

Regeln om fem års kvalificeringstid inom en femtonårsperiod för socialförsäkringar kommer att drabba nyanlända barnfamiljer hårt. Att förvänta sig egenförsörjning utan att samtidigt erbjuda grundläggande ekonomisk trygghet är ineffektivt och kan, för berörda barnfamiljer, inte anses vara förenligt med barnkonventionen.

Förslagen innebär en möjlighet att korta kvalificeringstiden genom arbete. Ingen hänsyn tas dock till strukturella hinder för nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden, såsom traumatiska erfarenheter, språkhinder, hälsoproblem eller diskriminering. Sociala Missionens erfarenhet är att det är först när personer har grundläggande social trygghet, såsom ett stabilt boende och grundläggande ekonomiska förutsättningar, som det finns förutsättningar för att lära sig svenska, arbeta med mera. Sociala Missionen möter personer som redan idag lever i utsatthet genom traumatiska erfarenheter och stress över att ha tillfälliga uppehållstillstånd. Sociala Missionen ser med oro på att kvalificering till socialförsäkring ytterligare riskerar att permanenta utsattheten hos redan sårbara grupper. Som framgår av betänkandet visar studier från Danmark att liknande åtgärder haft integrationshämmande effekter.

Sociala Missionen ser risk med att förslaget kommer att leda till att flyktingar, som ska likabehandlas och alternativt skyddsbehövande i stället för att få socialförsäkringsförmåner kommer att tvingas söka ekonomiskt bistånd. Det medför en ansvarsflyttning från stat till kommun, ökad arbets- och ekonomisk belastning för kommunerna samt ökad press och krav på de personer och familjer som drabbas.

3.6.1 Äldreförsörjningsstöd

Äldreförsörjningsstöd utgör ett yttersta skydd för att säkerställa att äldre har en skälig levnadsnivå. För att omfattas av full garantipension krävs 40 års arbetsliv i Sverige, vilket är svårt att leva upp till om man kom till Sverige i vuxen ålder. Vår erfarenhet är att nyanlända äldre, ofta med erfarenhet av flykt och trauma, är en mycket utsatt grupp redan idag. Att begränsa möjligheten till äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg riskerar att försätta äldre som inte omfattas av garantipension i djup fattigdom under deras sista levnadsår.

Kommittén motiverar förslaget med behovet av att minska tilldragningseffekter, men ger inga belägg för att äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg skulle utgöra ett sådant incitament. Statistiken och gällande rätt talar emot detta. Under 2024 lämnades endast

301 förstagsansökningar in av personer över 64 år. Äldre har ingen rätt enligt svensk lag att återförenas med andra familjemedlemmar än make/maka, och även där finns försörjningskrav. Förslaget skulle sannolikt inte ha någon effekt för migrationstilldragningen, men däremot slå hårt mot en redan utsatt grupp som har rätt att leva i Sverige.

3.7 Kvalificering till ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen är ett yttersta skyddsnät. Det ges inte utan villkor, utan först efter biståndsbedömning där andra möjligheter prövas och stöd till egen försörjning ges. Kommunen har det yttersta ansvaret för de som vistas i kommunen. Några bärande motiv för att införa en begränsning för att kunna beviljas ekonomiskt bistånd redovisas inte i betänkandet. Inte heller ger betänkandet svar på vad som händer om en kommun, som har det yttersta ansvaret, inte längre skulle ha möjlighet att bevilja ekonomiskt bistånd.

Betänkandet utesluter flera grupper från att söka ekonomiskt bistånd för att kommittén bedömer att begränsningen inte står i strid med EU-rätten eller andra konventionsåtaganden. Det redovisas inga konsekvenser för de grupper som inte kommer kvalificera till ekonomiskt bistånd.

Valet av fem år motiveras utifrån unionsrätten och att regleringen ”inte ska vara mer generös än nödvändigt”. Ekonomiskt bistånd är en sistahandslösning som knappast kan beskrivas som ”generös”.

Sociala Missionen vill påpeka att kravet på ”fem år utan avbrott” för att kvalificera till ekonomiskt bistånd är strängare än regeln om ”fem år inom en femtonårsperiod” för socialförsäkringsförmåner. Det skapar en högre barriär för den mest grundläggande formen av välfärd och Sociala Missionen ser med stor oro på att det riskerar att försätta nyanlända familjer och personer i extrem nöd och förslaget kan knappast anses vara förenligt med barnkonventionen.

3.7.1 Nödprövning

Sociala Missionen ser allvarligt på att vissa grupper endast ska ha rätt till nödprövning enligt 4 kap. 2 § socialtjänstlagen och vill påminna om att paragrafen, även i den nya socialtjänstlagen, saknar överklagbarhet. Sociala Missionen bedömer att det är en stor risk för rättsosäker och spretig bedömning av vad som utgör nöd, utan möjlighet till ledning av praxis.

Sociala Missionen ser med stor oro på att många nyanlända endast ska ha rätt till nödprövning, vilket minskar förutsägbarheten, och riskerar att bli ett reaktivt krisstöd som ytterligare befäster utsattheten för redan sårbara grupper.

3.7.2 Särskilt utsatta grupper

Sociala Missionen förutsätter att de grupper som kommittén pekar ut bör likabehandlas ska likabehandlas. Det gäller alternativt skyddsbehövande, de som har uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet och personer med ställning som varaktigt bosatt.

Sociala Missionen finner det djupt oroande att personer som fått uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter och verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen inte ska likabehandlas. Dessa personer har fått uppehållstillstånd ofta på grund av mycket utsatta situationer, svåra hälsotillstånd eller för att de inte kan lämna Sverige. Det är orimligt att de inte likabehandlas.

3.7.3 Begränsning av ekonomiskt bistånd vid etableringsersättning

Betänkandets förslag medför att personer som har etableringsersättning, men inte omfattas av internationellt skydd kommer att sakna möjlighet till kompletterande ekonomiskt bistånd. Detta kommer med stor risk leda till att nyanlända personer och barnfamiljer tvingas leva under skälig levnadsnivå och är inte förenligt med barnkonventionen.

4 Slutsats

Med hänvisning till ovan avstyrker Sociala Missionen förslagen.

Datum som ovan

För Sociala Missionen

Sven Erik Wånell, ordförande och Erika Ershammar, jurist

Elaine Lindblom

Verksamhetschef